

Cofio Desmond Tutu

Gyda chwithdod y daeth y newyddion trist am farwolaeth Desmond Tutu ar 26 Rhagfyr, 2021, ac yntau'n 90 oed. Ef, heb os, oedd ffigwr Cristnogol mwyaf dylanwadol ein cyfnod, gan gyfrannu at stori wleidyddol a Christnogol ein byd. Diolchwn am ei gyfraniad enfawr: fel llais gobeithiol ynghanol anobaith, fflach o oleuni ynghanol tywyllwch – a hynny'n grefyddol, yn gymdeithasol, yn wleidyddol ac yn foesol – ac am ei ymdrechion i geisio cyfiawnder i holl bobl Dduw. Cyflwynwyd llu o deyrngedau iddo ar y gwahanol gyfryngau. Yma mae Aled Davies yn ceisio crynhoi rhai o'r sylwadau hynny, yn ogystal â rhai o eiriau cofiadwy Tutu ei hun.

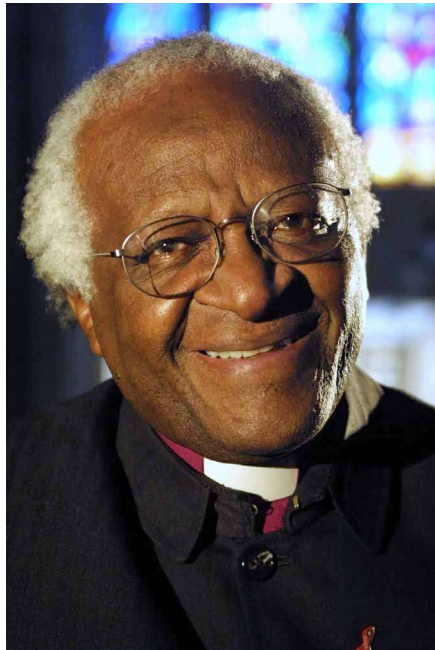
Cafwyd cyfle i groesawu Desmond Tutu i Gymru ar sawl achlysur, a diolchwn am y cysylltiad clôs fu rhyngom. Fe'i cofir am ei wyleidd-dra a'i ostyngeddwydd, ac am ei allu i uniaethu â'r tlawd a'r gorthrymedig, ac am ei hiwmor, ei wên a'i ddireidi. Pan oedd yn Esgob Johannesburg, dewisodd fyw yn ei gartref yn Soweto ar gyrion y ddinas, yn hytrach nag yn y palas moethus oedd wedi ei fwriadu i'r 'esgob'.

Wrth gofio amdano, rhannodd Siôn Aled Owen yr englyn hwn:

Hwn oedd, flynyddoedd y nos, – yn gannwyl;
hyd gynwawr ei achos
ei ffydd fu'n goleuo'r ffos.
A'r wawr? Rhy hir fu'r aros.

Offeiriad Anglicanaidd o Dde Affrica ac archesgob Capetown oedd Desmond Mpilo Tutu (7 Hydref 1931–26 Rhagfyr 2021). Ganed ef yn Klerksdorp yn nhalaith Transvaal, yn aelod o grŵp ethnig y Xhosa. Ef oedd archesgob croenddu cyntaf yr Eglwys Anglicanaidd. Daeth i amlygrwydd fel ymgyrchydd yn erbyn apartheid, ac yn 1984 dyfarnwyd Gwobr Heddwch Nobel iddo.

Wedi i apartheid ddod i ben, bu ganddo ran amlwg yn y Comisiwn Gwirionedd a Chymod yn Ne Affrica. Bu hefyd yn feirniadol o ddiffyg ymateb llywodraeth

Llun: [Benny Gool / Wikimedia Commons](#)

De Affrica i broblemau hawliau dynol yn Zimbabwe dan Robert Mugabe. Rhwng 1985 a 1988 bu'n Archesgob Lesotho, gwlad y mae gan Gymru gysylltiad clôs â hi.

Ar ei ymweliadau â Phrydain, bu'n barod i herio'r llywodraeth dro ar ôl tro. Yn 1989, yn ystod ei ymweliad â Birmingham, cyfeiriodd yn ddiflwyn-ar-dafod at annhegwch y sefyllfa lle ceir nifer anghyfartal o bobl dduon mewn carchardai yn y gwledydd hyn. Bu'n feirniadol iawn o Tony Blair, Theresa May, David Cameron a Boris Johnson yn eu tro am iddyn nhw wrthod gweithredu sancsiynau masnachol yn erbyn Israel oherwydd eu bod yn gorthrymu'r Palestinaid; disgrifiwyd hynny gan Tutu ei hun fel ffurf ar apartheid.

Bu hefyd yn ddylanwad mawr ar nifer o wleidyddion ac arlywyddion. Wrth gofio amdano, dywedodd Barack Obama, cyn-Arlywydd yr Unol Daleithiau, y bydd yn ei gofio fel 'mentor, ffrind a chwmpawd moesol'. Wrth roi teyrnged iddo ar raglen newyddion y BBC, dywedodd Aled Edwards, Prif Weithredwr Cytûn, ei fod yn ddyn cwbl arbennig ac arloesol.

Ymweliadau â Chymru

Bu i Desmond Tutu ymweld â Chymru ar sawl achlysur. Cofir yn fyw iawn am ei anerchiad yng Ngŵyl Teulu Duw yn Llanellwedd yn 1986, lle daeth dros 5,000 o bobl ynghyd i wrando arno. Daeth yn ôl eto yn y 1990au ar wahoddiad Esgobaeth Tŷ Ddewi, gan annerch mewn oedfa arbennig ar faes y sioe yng Nghaerfyrddin.

Roedd ei ymweliad olaf â Chymru yn 2012, pan dderbyniodd wahoddiad gan y Prif Weinidog Carwyn Jones i ddod i Gaerdydd i ddathlu deng mlynedd o waith Undeb Affrica, lle gwelir cydweithio rhwng nifer o elusennau yng Nghymru i sicrhau cyfiawnder yn Affrica. Diolchodd Tutu i drigolion Cymru am eu rhan nhw yn hanes rhyddhau De Affrica o afael apartheid. Yn ystod ei ymweliad yn 2012, siaradodd â staff Ysbyty Brenhinol Morgannwg yn Llantrisant ar ofal brys Uganda; aeth i Ysgol Gyfun Gymraeg Plasmawr yng Nghaerdydd, sydd â chysylltiadau â Lesotho, ac annerch cynrychiolwyr yn Nheml Heddwch y ddinas fel gwestai i'r Prif Weinidog.

Cofia Merfyn Jones, cyn-ganghellor Prifysgol Bangor, ei gyfarfod ar achlysur cyflwyno Doethuriaeth er Anrhydedd iddo. Roedd yr achlysur yn un o brofiadau bythgofiadwy bywyd pan gyfarfu â'r Archesgob a'i wraig mewn seremoni oedd yn cynnwys Syr David Attenborough, y diweddar Rhodri Morgan a'r diweddar Syr John Meurig Thomas.

Fe'i cofir am ei ddweud cryno a bachog, a dyma ambell ddyfyniad ganddo:

“ Mae'r sawl sy'n dewis bod yn ddiuedd mewn sefyllfa o anghyfiawnder wedi dewis ochri gyda'r gormeswr. ”

“ Gwnewch ychydig bach o ddaioni lle bynnag rydych chi; y darnau bach hynny o ddaioni wedi'u rhoi at ei gilydd sy'n concro'r byd. ”

“ Mae crefydd fel cyllell: gallwn naill ai ei defnyddio i dorri bara, neu ei defnyddio i drywanu rhywun yn ei gefn. ”